

TAHAFFUZHANE VE GÜMRÜK VETERİNER MÜDÜRLÜKLERİNİN YAPILANDIRILMASINA İLİŞKİN TARİHSEL DEĞERLENDİRME ¹

Şule Osmanağaoğlu² Berfin Melikoğlu²

Abstract

In the territories of the Ottoman State, quarantine measures were first implemented in the early 19th century as part of human medicine, and were also applied in the field of veterinary medicine in the following years. The term “quarantine station” is defined as a protecting house or a location placed under quarantine, and has been used to describe institutions, where the relevant sanitary measures are taken to prevent the entry of communicable and contagious diseases into the territory of the country. Due to the prevailing socioeconomic conditions of the period, the quarantine measures implemented in the veterinary field failed to prevent the spread of animal diseases. During the first years of the newly founded Turkish Republic, alongside many other endeavours, efforts were also made in the field of veterinary public health, in fact in today’s scope. In order to ensure the protection of humans and animals against diseases that may be spread by live animals or animal products, either within the country or from foreign countries, and with an aim to control these diseases, Law No 1234 on Animal Health Control was enacted as from 3 May 1928. Pursuant to this law, it was stipulated that locations be allocated for the quality and health controls to be performed and the legal actions to be taken in the event of the trade of live animals and animal products. Accordingly, Quarantine Stations and Customs Veterinary Directorates were established. Quarantine Stations and Customs Veterinary Directorates are locations, where protection, control and customs veterinary measures are taken. Quarantine Stations and Customs Veterinary Directorates are still operational today. In the European Union accession period, as part of ongoing efforts to align with the EU *acquis*, the EU-compliant restructuring of the Quarantine Stations and Customs Veterinary Directorates by the General Directorate of Protection and Control of the Ministry of Agriculture and Rural Affairs is underway, and it is planned that these Directorates be replaced by Border Inspection Posts (BIPs). At present, two Quarantine Stations and Customs Veterinary Directorates and six Veterinary Border Inspection Posts exist in Turkey.

Key words: History of Veterinary Medicine, Quarantine Stations And Customs Veterinary Directorates, Veterinary Border Inspection Posts

¹ Ege Üniversitesi Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresinde (İzmir, 2007) sunulan “Cumhuriyet Döneminde Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin Yapılandırılması” isimli tebliğin genişletilmiş şeklidir.

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Samsun

Özet

Osmanlı Devletinde 19. yüzyılın ilk yarısında beşeri hekimlikte başlayan karantina uygulamaları, izleyen dönemlerde veteriner hekimliğinde de gerçekleştirilmiştir. Tahaffuzhane terimi, “koruma evi”, “karantina yeri” anlamına gelmekte olup, ülke dışından gelebilecek bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı korunması için gerekli sağlık önlemlerinin alındığı kurumlar için kullanılmıştır. Dönemin sosyo-ekonomik koşullarında hayvanlar için uygulanan karantina tedbirleri, bulaşıcı hayvan hastalıklarının önlenmesinde yeterli olamamıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında veteriner halk sağlığı alanında çeşitli çalışmalar yapılmış; yurtiçi veya dışından getirilen hayvanlardan ve hayvansal orijinli ürünlerden kaynaklanabilecek, hayvanlara ve insanlara geçen çeşitli hastalıklardan korunmak ve bu hastalıklara karşı mücadele etmek amacı ile 3 Mayıs 1928 tarihinde 1234 sayılı “Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu” yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun uyarınca canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin, ithalat ve ihracatı sırasında kalite ve sağlık kontrolleri ile gerekli yasal işlemlerin uygulanabileceği yerlerin yapılması hükmüne bağlanarak, Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri kurulmuştur. Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri karantina, koruma, kontrol ve gümrük veteriner tedbirlerinin alındığı, işlemlerin yapıldığı yerlerdir. Avrupa Birliği’ne (AB) Katılım sürecinde Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü’nde yapılan AB’ye uyum çalışmalarında Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin AB mevzuatına uygun olarak yeniden yapılandırılma çalışmaları devam etmekte ve bu kurumların yerine Sınır Kontrol Noktaları kurulmaktadır. Günümüzde iki adet Tahaffuzhane ve Veteriner Gümrük Müdürlüğü ile altı adet Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlükleri bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sınır Kontrol Noktası, Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüğü, Veteriner Hekimliği Tarihi

Giriş

Osmanlı Devleti sınırları içinde ilk karantina uygulamaları 19. yüzyıl başlarında gerçekleştirilmiştir. Anadolu’nun coğrafi konumu ve Osmanlı Devletinin tek tanrılı dinlerin kutsal topraklarına sahip olması nedeniyle çeşitli ülkelerden hacı olmak için gelenler (Kılınç, 2005), ülkeyi salgın hastalıklara karşı açık bir duruma getirmiş; 1831 yılında baş gösteren ikinci kıtalar arası kolera salgını sırasında karantina uygulamaları ilk defa Karadeniz’den gelen gemilere uygulanmaya başlanmıştır (Ayar, 2005, Yıldırım, 2006a). Ancak karantinaların Müslümanlığa aykırı olduğu yönündeki söylentiler, halkın bu uygulamalara karşı tepki almasına neden olmuş ve karantina uygulamaları bilimsel bir temele oturtulamamıştır. İzleyen yıllarda İskenderiye, Kahire, İzmir ve İstanbul’da görülen veba salgınlarında çok sayıda insanın ölmesi, bilimsel esaslara dayalı uygun bir

karantina teşkilatının kurulmasını hızlandırmıştır. Bununla birlikte, halkın tepkisini önlemek için çeşitli girişimlerde bulunulmuş; Karantinanın şeriata uygun olduğuna dair verilen fetvanın ardından bu uygulamaların yararlarını belirten bildirimlerin Takvim-i Vekayi gazetesinde yayınlanması üzerine Osmanlı Devletinde karantina teşkilatının kurulduğu ilan edilmiştir (Yıldırım, 2006a). Karantina Baş Direktörü olarak atanan Avusturyalı Dr. Minas’ın önerisi ile Avrupa devletlerinde olduğu gibi karantina uygulamalarını belirlemek için “*Sıhhiye Meclisi (Meclis-i Tahaffuz)*” kurulmuştur (Yıldırım, 1985 ve 2006b).

Tahaffuzhane terimi, “koruma evi”, “karantina yeri” anlamına gelmekte olup, ülke dışından gelebilecek bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı korunması için gerekli sağlık önlemlerinin alındığı kurumlar için kullanılmıştır. İlk yerleşik tahaffuzhane,

1839 yılında Meclis-i Tahaffuz emrine verilen Kuleli Kışlasında faaliyete başlamış, ardından 1843 yılında Kartal ile 1844 yılından itibaren de Anadolu Kavağı Tahaffuzhaneleri kurulmuştur (Yıldırım, 1985). Meclis-i Tahaffuz'un aldığı kararlar her ilçedeki karantina istasyonlarına bildirilmiştir. Karantina hekimleri, insanlar ve hayvanlar arasında bulaşıcı ya da salgın hastalık gördüğünde halkı uyarmak ve İstanbul'a bilgi vermek ile görevlendirilmişlerdir. 19. yüzyıl sonlarına doğru Avrupa ticari ilişkilerinde gelişen sorunlar nedeni ile insanlara uygulanan karantina fikrinden uzaklaşmış; ancak hastalık görülen yerlerde kordon ve dezenfeksiyon uygulamalarına başlanmıştır. Osmanlı Devletinde karantina uygulamaları 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşması ile Osmanlı Devleti lağvedilene kadar devam etmiştir (Yıldırım, 2006b).

Kolera salgını sırasında, karantina tedbirleri insanlar kadar hayvanlara da uygulanmış ve yapılan düzenlemeler ile kolera hastalığı görülen yerlerden getirilen hayvanlar, İstanbul'a girmeden önce, sahipleri Kavak Tahaffuzhanesinde karantina altında iken hayvanlarda sudan geçirilerek temizlenmiş ve sahiplerine geri verilmiştir. Sahipleri karantina altındayken hayvanların başı boş kalması ve telef olması nedeniyle İstanbul'da görülen et fiyatlarının artışının ve et sıkıntısı çekilmesinin önlenmesi için İstanbul'a girerken çoban değiştirilmesi ile önlem alınmaya çalışılmıştır (Ayar, 2005).

Osmanlı Devletinde insan hastalıklarının yanı sıra hayvan hastalıklarıyla da mücadele amacıyla karantina hizmetleri verilmiştir. Ancak gerek yasal düzenlemelerin yetersizliği, gerekse sınırlarda hayvan nakillerine ilişkin tam bir kontrol sağlanamaması, ülkedeki salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarına karşı mücadeleyi zorlaştırmıştır. Bu çalışmada, bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında

gerçekleştirilen karantina hizmetleri ile Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin (TGVM) kuruluşu ve gelişmelerinin veteriner hekimliği tarihi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışmanın ana materyalini Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Arşivinden sağlanan ilk elden kaynaklar oluşturdu; ayrıca konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış olan bilimsel çalışmalardan ve bu alanda çalışmış veteriner hekimlerle kişisel görüşmelerden yararlanıldı. Orijinal belgelerin künye bilgileri dipnotlarda verildi.

Çalışmanın yazımında medikal tarih araştırmalarında uygulanan retrospektif yöntem kullanıldı.

Osmanlı Döneminde Hayvan Tahaffuzhaneleri

Osmanlı Devletinde bulaşıcı hayvan hastalıklarına karşı mücadele amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak veteriner hekimlerin sayıca yetersizliği yanında salgın hayvan hastalıklarının, özellikle sığır vebası salgınlarının verdiği kayıplar, ülke ekonomisine ağır darbe vurmuştur (Bekman, 1950; Osmanağaoğlu, 2010). Bununla birlikte konuya ilişkin kanun, nizamname ve teşkilatın olmayışı, sorunu daha da önemli kılmıştır. Bu dönemde hastalıklarla mücadele kapsamında ülkede hayvan giriş çıkışlarının kontrol altına alınması amacıyla insanlar için kurulan tahaffuzhanelerde yolcu beraberinde ve ticari amaçla gelen hayvanların sağlık kontrolleri yapılarak, gerektiğinde karantina uygulamalarına başlanmıştır. Tahaffuzhaneler için ulaşılabilen en eski belge³ 1893 tarihli olup bu belgede izinsiz gelen hayvanların gerek İstanbul gerekse gideceği şehirde hayvanlara özel tahaffuzhane ve depoların kurulduğu; ayrıca bu şehirlere dezenfeksiyon amaçlı etüvlerin alınması için

³ BDA-BOA: Dosya No 2007, Gömlek No:64/DH.MKT(30/03/1893)

Suriye, Kastamonu, Edirne, Hicaz, Aydın, Diyarbakır ve Ankara başta olmak üzere 34 şehre resmi yazı gönderildiği belirlenmiş, ancak devam eden süreçte konunun gelişimi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

İzleyen dönemlerde gerek yolcu beraberinde gelen⁴, gerekse ticari olarak ithal edilen hayvanların⁵, insanlar için kurulan karantina merkezlerinde görevli veteriner hekimler tarafından muayene edildiği belirlenmiştir. Bu amaçla, salgın şüphesi durumunda ilk veteriner bakteriyoloji kurumu olan “Bakteriyolojihane-i Baytari”den Baytar Kolağası Hüseyin ve Bohor Efendiler gibi salgın hastalıklar konusunda uzman veteriner hekimler tarafından, insanlar için kurulan Kavak Tahaffuzhanesinde görevlendirilerek, hastalık şüphesi bulunan hayvanlar muayene edilmişlerdir. Ayrıca, hayvan sağlığı zabitasının uygulandığı ülkelerde hayvanlara özel tahaffuzhanelerin bulunduğu; ancak İstanbul’da bulaşıcı hayvan hastalıkları için vergi alınmasına karşın tahaffuzhane kurulmadığı, baytar müfettişliği tarafından resmi yazışmalara yansıtılmıştır⁷ (Unat, 1970).

Tahaffuzhane eksikliğinden kaynaklanan sıkıntılar, İstanbul dışında taşrada da yaşanmış; damızlık için getirtilen ağnam (koyun-keçi) sürüsünde hasta hayvana rastlanması ve taşrada tahaffuzhane bulunmayışının benzer sorunlara yol açtığı belirlenmiştir. Bu kapsamda taşrada tahaffuzhane kurulması için yazışmalar gerçekleştirilmiş; buna göre, dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından İstanbul’da bulunan Kavak tahaffuzhanesine gönderilen hayvanlara ayrılacak yerlerin azlığı nedeniyle hayvanların buraya gönderilmemesi bildirilmiştir⁷. Bununla birlikte, Rusya’dan gelen

hastalıklı hayvanların bir ahıra konulup kordon altına alınmasının, hastalığın buluşmasını engellemeyeceği belirtilmiştir.

Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları sırasında sınırlardaki kontrolsüz hayvan geçişleri ve sürekle hareketleri ile veteriner hekim sayısının azlığı, ülkedeki salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı mücadeleyi zorlaştırmıştır (Başağaç Gül, 2001; Bekman, 1950; Erk, 1964; Harp Tarihi Encümeni, 1931; Osmanağaoğlu, 2010). Bu dönemde hastalıklarla mücadele eden veteriner hekimlerin elinde yalnızca 1913 tarihli 45 maddelik “Zabıtai Sıhhiyei Hayvaniye Kanunu Muvakkat”, 92 maddelik “Zabıtai Sıhhiyei Hayvaniye Talimatnamesi” ile “Tıftik Keçilerinin Ecnebi Memleketleremen-i” hakkında 2 maddelik bir kanun mevcuttur⁸ (Bekman, 1950). Daha sonraları “Bakteriyolojihane-i Baytari”de sığır vebası başta olmak üzere belirli hastalıklara karşı serum üretildiği bildirilmiştir. Diğer aşular ve serumlar ise Fransa’dan Pasteur Enstitüsünden alınmış ve 1911 yılında Erzincanda 25 hayvanla çalışan bir bakteriyoloji laboratuvarı açılmıştır⁹.

Diğer taraftan, 1914’te Erzurum Valisi Seyit Ahmet Reşit Bey tarafından illerde veteriner hekim açığının kapatılmasının gerekliliği ve Rusya ile hayvan ithalatı yapılan yedi kapının olduğu; oysaki Rusya’ya yalnızca Erzurum’dan iki kapıdan ihracatın kabul edildiği bildirilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devletinin bu yedi kapı yerine iki kapıyı hayvan ihracatı için kullanması gerektiği, çünkü yalnızca bu kapılarda memurların görevlendirildiği belirtilmiş; Kötek, Kızıl Dize, Kale Boğazında veya Yeni köyde birer tahaffuzhane inşa edilmesi talep edilmiştir. Yapılan uzun yazışmaların sonucunda siyasi ve ekonomik koşullar gereği ülkenin

⁴ BDA-BOA: Dosya No:199, Gömlek No:199, MV(02/01/1916)

⁵ BDA-BOA: Dosya No 729, Gömlek No:36/DH.MKT(27/06/1903)

⁶ BDA-BOA: Dosya No 729, Gömlek No:36/DH.MKT(27/06/1903)

⁷ BDA-BOA: Dosya No:1012, Gömlek No:76, DH.MKT(01/10/1905)

⁸ BDA-CAB:30.10/187.285.1(05/10/1946)

⁹ BDA-CAB:30.10/187.285.1(05/10/1946)

hayvan ithalatına mecbur olduğu için bu kapıların kapatılmayacağı Dışişleri Bakanlığı tarafından bildirilmiştir. Tarım Bakanlığına gelen cevap yazısında ise aynı yıl içinde Sivil Veteriner Okulunun mezun veremeyeceği, okulun savaş nedeni ile hastaneye dönüştürüldüğü ve ancak bir sonraki sene mezun olacak veteriner hekimlerden üç tanesinin buraya tayin edilebileceği bildirilmiştir. Uzun yazışmaların ardından sorunun çözümü ise gelecek dönem mezun olacak olan üç veteriner hekimin Erzurum'da görevlendirilmesi ile mümkün olmuştur¹⁰.

Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin Kuruluşu

Kurtuluş savaşı sırasında Ankara'da "Umur-u Baytariye Dairesi" (Veteriner İşleri Dairesi)" 1920 yılında kurulmuş ve savaş yılları süresince veteriner hekimlik hizmetleri bu kurum tarafından yürütülmüştür (Erk ve Dinçer, 1970). İzmir'de 1923'te düzenlenen I. İktisat Kongresinde, veteriner hekimlik hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi karara bağlanmış ve bu kapsamda Ali Rıza (Uğur) Bey imzası ile beş yıllık (1925-1929) bir program hazırlanmıştır. Bu programa göre yapılması gereken hizmetlerin içinde ilk yıl için "Sınırlar ile hayvan ithalatı ve ihracatı yapan iskelelerde tahaffuzhane inşası; veteriner hekim, gardiyan ve gerekli malzemelerin sağlanması" ve sonraki üç yıl için "tahaffuzhanelerin desteklenmesi" maddeleri programın ilk sıralarında yer almıştır. Bu program kapsamındaki maddelerden bir diğeri ise "Zabita-i Sıhhiye-i Hayvaniye Kanununun günün gereksinimine göre değiştirilmesi" olmuştur (Menteş Gürler 2009).

Program kapsamında, Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu 3 Mayıs 1928 tarihinde 1234 sayılı ile yayımlanmış ve Kanunda "Rüsumat idareleri olan, İktisat Vekaletince hayvan ve mevaddının girip

çıkmasına tahsis kılınan mevki ve iskeleler bulunan mıntıkalarda, ecnebi memleketlerden Türkiye'ye idhal ve Türkiye'den ecnebi memleketlere ihraç olunacak her nevi hayvan ve hayvan mevaddının bu mahallerden geçirilmesi mecburidir. Hem hudut devletlerle yapılmış olan itilafnameler ahkamı mahfuzdur. Buralarda hudut Baytarlarının idaresi altında bir tahaffuzhane ve lüzumu kadar alet ve ilaçlar ve gardiyanlar bulundurulur." ifadesine yer verilmiştir¹¹. Kanun uyarınca 11 Aralık 1935 tarihinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk imzası ile Başbakanlıkta bir kararname yayımlanmıştır. Bu kararnamede yer alan "Yabancı memleketlere çıkarılan canlı hayvanların hayvan sağlık zabıta yasaları mucibince salgın ve isporadik dertlerden beri bulunmalarını teminen fenni bir surette muayeneleri yapılmak üzere 1234 sayılı hayvan sağlık zabıtası kanununun 4 üncü ve 2526 sayılı kanunun birinci maddelerine göre ve Ziraat bankasından istikraz olunacak 86093 lira 12 kuruşla Üsküdar, Makara¹², İzmir (Tahaffuzhane' nin laboratuvar kısmı) ve Antalya'da hayvan tahaffuzhaneleri yaptırılmasına izin verilmesi, Ziraat vekilliğinin 22/II/935 tarih ve 46/35328 sayılı tezkeresi ve Ma1iye vekilliğinin 9/12/935 tarih ve 992/33218 sayılı mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 11/12/935 de onanmıştır." ifadesi üzerine Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri kurulmasına karar verilmiştir.

Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri, 3 Mayıs 1928 tarih ve 1234 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu (Anon, 1950) ile 4 Haziran 1937 tarih ve 3203 sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanunu gereğince sınır kapılarında ve limanlarda kurulmaya başlanmıştır. Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri yapıları gereği yalnızca sınır kapılarında ve limanlarda kurulma; ithalatta ilk giriş, ihracatta ise

¹⁰ BDA-BOA: Dosya No:168, Gömlek No:10, DH.ID(10/03/1914)

¹¹ 3 Mayıs 1928 tarih ve 1234 sayılı Hayvanların Sağlık Zabıtası Hakkında Kanunu

¹² Orijinal Belgede geçtiği şekli ile alınmıştır. Yapılan araştırmalarda böyle bir şehrin varlığına dair bir kanıt bulunamamış ve belgede bir maddi hata yapıldığı düşüncesi uyanmıştır.

son çıkış olma özelliğini taşımaktadır (Anon., 1998).

İthalat ve ihracat potansiyeli durumlarına göre sınırlarımızda 1998 yılına kadar toplam 12 Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüğü kurulmuş olup (Anon., 1998), 2005 yılında Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi kapsamına alınana kadar bu sayı İzmir, Mersin, Edirne, Gürbulak (Ağrı) ve Hatay'da olmak üzere 5'e indirilmiştir. Günümüze kadar ulaşılabilen belgeler ve bilgiler ışığında açılan ve kapanan Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri Tablo-1¹³

Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlükleri, karantina, koruma, kontrol, gümrük veteriner tedbirlerinin alındığı işlemlerin yapıldığı yerlerdir. Hayvan ve hayvansal kökenli mallar ile hayvancılık sektöründe kullanılan birçok malın ham, işlenmiş veya yarı işlenmiş halde ithalatı, ihracatı ve geçişinde kalite ve sağlık yönünden gerekli her türlü muayene, kontrol ve belge düzenleme, Tarım Bakanlığının görevleri arasındadır. İhracatta iç gümrüklerde yapılan kontroller, çıkışta Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinde vize edilmekte; ithalatta ise eğer mallar iç gümrükte çözülecekse ilk muayeneye buralarda tabii tutulmaktadır. Ayrıca bu müdürlüklerde, ithali ve ihracı söz konusu malların nakil, depolama, karantina ve dezenfeksiyon tedbir ve kontrollerine ilişkin çalışmaların da yapıldığı bildirilmiştir (Anon., 1998).

AB'ye uyum sürecinde Tarım Bakanlığı bünyesinde Eşleştirme Projesi olan "TR02/ IB/ AG-01, Türkiye'nin Avrupa Birliği Veterinerlik Müktesebatına Uyumu için Verilen Destek" kapsamında "Sınır Kontrol Noktaları"

başlığı altında TGVM'de düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda yapılan çalışmaların sonucunda Resmi Gazete'de¹⁴ yayımlanan 2009/15039 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla Tarım ve Köyişleri Bakanlığının taşra teşkilatında yer alan Cilvegözü, İzmir ve Mersin Gümrük Kapıları'nda bulunan "Tahaffuzhane ve Veteriner Gümrük Müdürlükleri" kaldırılarak Habur, Cilvegözü, İzmir, Mersin ve Sarp Gümrük Kapısı'na doğrudan merkeze bağlı Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüğü kurulması kararlaştırılmıştır. Günümüzde Ağrı (Gürbulak) ve Edirne (Kapıkule) olmak üzere iki adet Tahaffuzhane ve Veteriner Gümrük Müdürlüğü ile Mersin, Hatay (Cilvegözü), İzmir, Artvin (Sarp), Şırnak (Habur) ve İstanbul'da (Sabiha Gökçen Havalimanı) da kurulmuş altı tane Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüğü ile çalışmalarına devam etmektedir (Anon., 2011).

Tartışma ve Sonuç

Osmanlı Devletindeki Tahaffuzhanelere ilişkin yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen belgeler^{3-8,10} ışığında Osmanlı Devleti döneminde veteriner hekimliği alanında karantina hizmetlerinin verildiği, ancak hayvanlar için özel tahaffuzhanelerin bulunmamasına bağlı olarak bu hizmetlerin yetersiz şekilde sürdürüldüğü ileri sürülebilir. Konuya ilişkin belgeler ülkenin hayvan sağlığı durumunu bildiren diğer kaynaklarla (Bekman, 1950, Erk, 1964, Erk ve Dinçer, 1970, Başağaç Gül, 2001, Osmanağaoğlu, 2010) örtüşmekte olup, konunun önemi ve ülkenin özel bir hayvan tahaffuzhanesine olan ihtiyacı, yazışmalarda yerini almış olmasına rağmen konuya bir çözüm getirilmediği söylenebilir.

Veteriner hekimliğe ilişkin hazırlanan beş yıllık bir programda, sınır kontrolleri konusunun öncelikli olarak yer alması (Menteş Gürler, 2009), Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin

¹³ Hatay Cilvegözü Tahaffuzhane ve Gümrük Müdürlüğü yapmış Veteriner Hekim İsmail Aslan'la kişisel görüşme ve özel arşivinden ulaşılabilen bilgiler.

¹⁴ Resmi Gazete: 23 Haziran 2009 tarih ve 27267 sayılı

kurulması, Cumhuriyetin ilanı ile veteriner hekimlik alanında yapılan büyük devrimlerin küçük bir halkası olarak değerlendirilebilir.

Bu gün ülkeye yurt dışından ithali ve yurt dışına ihracı söz konusu olan gıda, ticaret, sanayi, hizmet, sirk, sergi, deney için kendilerinden veya ürünlerinden yararlanan karada ve suda yaşayan hayvanlar; hayvansal orjinli olup işlenmiş ve yarı işlenmiş ürünler ile bunların yan ürünleri; hayvansal orjinli her türlü ürün ile hayvansal üretim, araştırma, hayvan ve hayvancılığı koruma; veteriner hekimlikte kullanılan alet, malzeme, ekipman, aşı, serum, ilaç, biyolojik madde ve kimyasal maddenin sağlık ve kalite yönünden muayene ve kontrolleri Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüklerinde yapılmaktadır

(Anon., 1998). AB'nin ilgili mevzuatlarına bakıldığında¹⁵ bazı farklılıklar olmakla birlikte içeriğin yakın olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak, Osmanlı Devletinde süregelen ülke ekonomisi, insan ve hayvan sağlığı gibi konularda hayati öneme sahip olan salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarına karşı etkin bir mücadelenin yapılamayışının en büyük nedenlerinden birisinin sınırlardaki kontrolsüz hayvan geçişleri olduğu; Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen yeniden yapılanma çalışmaları içinde salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarına karşı mücadeleye büyük önem verildiği ve bu hastalıkların, giriş kapıları olan sınırlarda yer alan tahaffuzhanelerle kontrol altına alınmaya çalışıldığı ileri sürülebilir.

Kaynaklar

- Anonim (1950).** Veteriner Kanunları ve Hayvanların Sağlık Zabıtası Kanunu. Tarım Bakanlığı Neşriyet Müdürlüğü, Tan Matbaası, İstanbul:26-27.
- Anonim (1998).** Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün 25.12.1998 tarihli 2798 sayılı resmi yazısı.
- Anonim (2011).** Erişim:<http://www.kkgm.gov.tr/genel/baglikurum.html>. Erişim tarihi 26.04.2011.
- Ayar, M. (2005).** Osmanlı Devletinde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895). Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Başagaç, R.T. (2001).** Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerinde Araştırmalar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniv Sağlık Bil Enst, Ankara.
- Bekman, M. (1950).** Veteriner Hekimliğinin Fetret Devri 1918-1922. Hüsniyat Basımevi, İstanbul. 3-40.
- Dunlop, R., Williams, D.J. (1996).** Veterinary Medicine An Illustrated History. Mosby-Year Book Inc., Missouri.
- Erk, N. (1964).** Tarihte Önemli Sığır Vebası Salgınları ve 1920'ye Kadar Memleketimizin Durumu. A. Ü. Basımevi, Ankara: Veteriner Fak. Dergisi: X, 3-4: 221-237.
- Erk, N. (1966).** Veteriner Tarihi. Ankara Üniv. Basımevi, Ankara.
- Erk, N., Dinçer, F. (1970).** Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. AÜ Basımevi, Ankara, 1970.
- Harp Tarihi Encümeni(1931).** Büyük Harbin Baytari Tarihinin Medhal-Merkez ve Umumi Cephe. Askeri Matbaa İstanbul, s.:1-180.

¹⁵ Hayvansal kökenli ürünlerin üçüncü bir ülkeden bir başka üçüncü ülkeye sadece karayolu ile Avrupa Topluluğu üzerinden geçişine ilişkin 97/78/EC sayılı Konsey Direktifinin uygulanması 97/78/EC sayılı Konsey Direktifi uyarınca sınır kontrol noktalarında muayene edilecek ürünlerin listesini belirten 26 Nisan 2002 Tarihli KOMİSYON KARARI İç pazarın tamamlanmasına yönelik olarak belirli canlı hayvan ve ürünlerinin Topluluk içi ticaretinde uygulanacak veteriner ve zooteknik kontrollerine ilişkin 26 Haziran 1990 tarihli KONSEY DİREKTİFİ 90/425/AET